

JULKAISTU NUMEROSSA [1/2012](#)

TEEMAT

Itsehoito jälkiteollisen yhteiskunnan kulttuurissa

Tuula Vaskilampi

Itsehoitoa voidaan tarkastella kulttuurisena ilmiönä, joka käsitteidensä ja luokitustensa avulla antaa keinot sairauksien hallintaan ja hyvinvoinnin saavuttamiseen. Se heijastaa paitsi vallitsevaa kulttuuria myös käyttäjiensä toiveita. Itsehoidon epävirallinen kenttä sisältää arviolta 150–200 erilaista hoitomuotoa.

Artikkelissani tarkastelen itsehoitoa kulttuurisesti määräytyneenä ilmiönä, joka heijastaa käsitteissään ja luokituksissaan jälkiteollisen yhteiskunnan kokonaiskulttuuria. Se vastaa yhä lisääntyvään terveyden etsintään.

Itsehoidon kenttä sisältää arviolta 150–200 hoitomuotoa. Ne pohjautuvat erilaisiin käsite- ja uskomusjärjestelmiin vaihdellen aina maagisesta rationaalistieteelliseen tietoteoriaan.

Itsehoitojen moninaisuus

Jälkiteollinen kulttuuri on nostanut rationaalisuuden korostamisen ja tieteellisyyden rinnalle tunteet ja elämyksellisyyden. Vastauksia etsitään tieteellisen tutkimuksen ohella myös historiasta. Kulttuurissamme ei enää vallitse yksiselitteisesti toisensa poissulkevia kategorioita, vaan samanaikaisesti paikkansapitäviä ristiriitaisuuksia (Lyotard 1985).

Itsehoidon epävirallinen kenttä on määräytynyt fragmentaarisesti eli sirpaleisesti ja se muuttuu jatkuvasti. Hoitomuotoja on arvioitu olevan 150–200. Itsehoito on muuttunut lähiympäristöstä saaduista kotikonsteista paljolti kaupallisten tuotteiden kuluttamiseksi. Siihen sulautuu niin itämaisia kuin omia kansallisia hoitoja yhtä hyvin kuin vanhaa kokemustietoa ja uutta tieteellistä tutkimustakin. On olemassa organisoituja oppisuuntia ja myös erillisiä hoitoja (COST Action B 4 Unconventional medicine 1998, Vaskilampi 1992).

Itsehoidon terminologinen kirjavuus

Yleisimmin ei-lääketieteellisten hoitojen kentästä (epävirallisesta alueesta) käytetään termiä vaihtoehtolääkintä (alternative medicine) tai vaihtoehtoiset hoitomuodot. Se pitää sisällään sekä itsehoidon että erilaiset terapiamuodot. Alkuperältään se on nähtävissä yhtenä vaihtoehtoisena sosiaalisena liikkeenä, joka on syntynyt virallisen järjestelmän haastajana. Tieteeseen pohjautuvan maailmankuvan rinnalle se on halunnut tuoda arjen kokemuksen, perinteen ja joissain hoitomuodoissa myös maagisen maailmankuvan.

Käyttäjät eivät enää nykyisin aseta vaihtoehtolääkintää vastakkain virallisten hoitojen kanssa. He liikkuvat helposti hoitomuodosta toiseen ja yhdistelevät hyvinkin erilaisia hoitokäytäntöjä joustavasti toisiinsa. Epävirallinen ja virallinen sektori saavat jatkuvasti vaikutteita toisiltaan.

Täydentävä lääketiede tai täydentävät hoitomuodot (complementary medicine) ovat syntyneet halusta löytää yhteistyö erilaisten hoitomuotojen välillä. Nykyisin vaihtoehtolääkintää ja täydentävää lääketiedettä käytetään usein käsitteinä samansisältöisesti.

Laajennettu lääketiede (enlarged medicine) tarkoittaa lähinnä antroposofisten oppien mukaisia hoitoja. Lisäksi on käytössä muita käsitteitä, joilla on haluttu korostaa oppisuunnan keskeisintä piirrettä, esimerkiksi luontaislääkintää tai luontaishoitoja (natural medicine), kansanlääkintää (folk medicine), perinnelääkintää tai etnomedisiinaa (traditional medicine) sekä kokonaisvaltaista tai holistista lääketiedettä (holistic medicine).

Epäviralliset termit voivat olla halventavia

Edellä mainitut käsitteet ovat syntyneet kentän itsensä antamina. On haluttu korostaa hoidon positiivista toimintaperiaatetta. Sitä vastoin epävirallisen itsehoitokentän ulkopuolelta annetut nimitykset kantavat itsessään negatiivisen latauksen.

Suomessa yleistynyt uskomuslääkintä terminä viittaa hoitojen alkuperän ja vaikutusmekanismin perustuvan ainoastaan uskomuksiin. Se on Suomen kielitoimiston suosittama termi. Halventavina nimikkeinä on yleistynyt arkikielessä huuhaa ja puoskarointi.

Suomen virallinen järjestelmä luokittelee itsehoitotuotteet (lähinnä luontaistuotteet ja luonnonlääkkeet) vain kahteen kategoriaan kuuluviksi. Suomen virallinen luokitus jakaa tuotteet ravintolisiin ja kasvirohdosvalmisteisiin. Edelliset valmisteet ovat elintarvikelain alaisia eikä niiltä vaadita terveysvaikutusten osoittamista. Sitä vastoin rohdosvalmisteet ovat lääkelain alaisia ja niiden lisäksi homeopaattiset ja antroposofiset valmisteet ovat saaneet tunnistetun oman erityisasemansa.

Vastakulttuuriset merkityssisällöt

Epävirallisten koulukuntien ja niiden tuotteiden moninaisuudesta erottuu yhtenäinen kulttuurisisältö. Keskeiset ideat asettautuvat vastakulttuurisesti viralliseen järjestelmään. Luonto, alkuperäisyys ja orgaanisuus jäsenyvät synteettisyyden ja teknisyyden vastakohtaksi. Samoin kokonaisvaltaisuus korostuu dualismin vastakohtana.

Viime vuosina vitalismia ja erilaiset bioenergiaa tarjoavat tuotteet ovat lisääntyneet voimakkaasti. On olemassa tuotteita hyvinvoinnin lisäämiseen ja selviytymiseen jälkiteollisen yhteiskunnan vaatimuksissa. Luontaistuotteiden sekä ilmi- että piiloviestinä on puhtauden ja hyvän idea; ajatus siitä että ne tuottavat pelkästään hyvää ilman haittavaikutuksia (Vaskilampi 1992).

Itsehoito on muuntunut ajan kuluessa

Itsehoito on muuntunut yhteiskunnan sosiaalisen ja kulttuurisen rakenteen myötä. Sen epäviralliset, fragmentaaliset opit ja hoitokäytännöt ovat joustavampia ja monipuolisempia kuin puhtaasti biolääketieteelliseen paradigmaan pohjautuvat tuotteet. Näin se pystyy tarjoamaan käyttäjilleen mitä he haluavat. Oli se sitten illuusiota tai reaalimaailmassa toteutuvaa.

Itsehoidon kentällä vallitsevat käsitteet ja luokitukset heijastavat itsessään määrittelijän asemaa suhteessa valtaan tai pyrkimyksenä siihen. Keskeinen perusdilemma on käyttäjien valinnanvapaus suhteessa kuluttajien suojeluun.

Tuula Vaskilampi

YTT

Terveys sosiologian professori (emerita), Itä-Suomen yliopisto

LISÄÄ AIHEESTA

[Lasten itsehoidon lääkeneuvonta – huomioi ainakin nämä](#)

[Kuukautiskipujen itsehoito](#)

[1/2012](#)

KIRJALLISUUTTA

COST Action B4 Unconventional medicine. European Commission. Final Report of the management committee 1993–98.

Liotard, JF. Tieto postmodernissa yhteiskunnassa. Tampere. Vastapaino 1985.

Vaskilampi T. Vaihtoehtoinen terveydenhuolto hyvinvointivaltion terveystarkkinoilla. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä 1992.